

LESZBOSZ

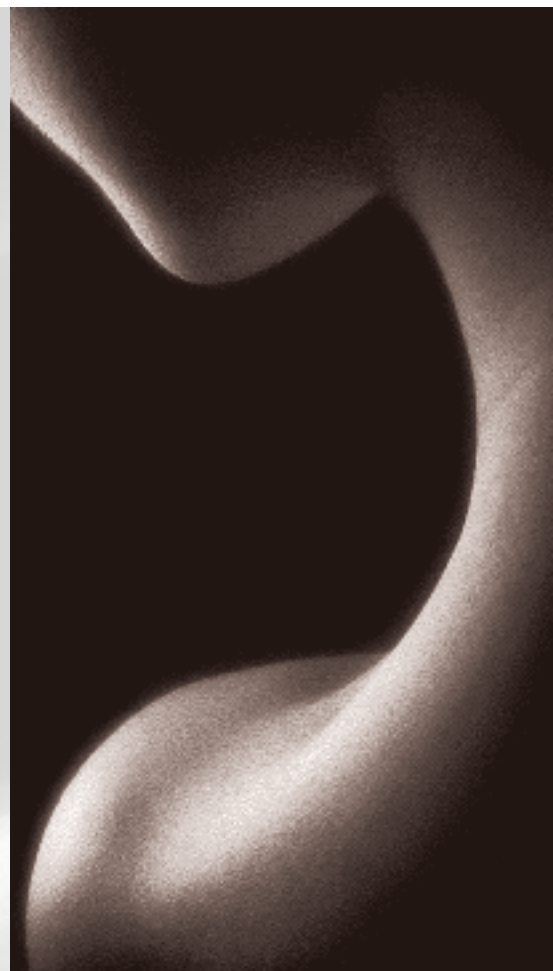
Mindannyian jól emlékezünk még arra, hogy Lesbosz szigetéről hazatérvén a nagynénénk miféle változásokat okozott kissé álmatag, a szélmalomban megrekedt, semmiképpen nem kilátástalan, ám a külső változások befogadására alkalmatlan hétköznapijainkban. A messziről jöttek lendületével és biztonságával rendezte át az életünket, úgy, hogy a mi viszonyaink felől szinte semmit sem tudott, és nem is akarta megismerni azokat a körülményeket, amelyeket magunkból fakadó körülményeskedéssel óvtunk, és elviselhető valóságként éltünk meg. Még a legapróbb dolgokban is olyan következetességgel és ellentmondást nem tűrő határozottsággal járt el, hogy hetekig csak suttozva merészeltünk mindezekről beszélni, elégedetlenségünk kimerült abban, hogy néha vonakodtunk az utasításait szó szerint végrehajtani, próbáltuk megtalálni a régi életünk és a hirtelen jött változás között némi átmenetet. Emlékeink szerint jól beleillettünk ebbe a környezetbe, nagy lassúsággal eveztünk az örökösen minket semmissé tevő holtpontokon keresztül, s ha némi mozgástér adódott, nem voltunk restek kiküszöbölni a szélmalom számunkra örökké csak hátrányokat jelentő, arányaiban is riasztó jelenlétét. Szereplőkként, eleven emberek kölcsönös kapcsolatában mindig fokozottan nehéz, hogy ne akarjunk mások kényére-kedvére bohócot csinálni magunkból. Inkább érteni akartuk magunkat, mint eljátszani, holott ha eljátszottuk volna a ránk kirótt, sokszor méltatlannak tűnő kis komédiákat, akkor, úgy tűnt számunkra utóbb, akár értelmezhetővé kerekedett volna minden. Amit örökké csak lehetőségként fogunk föl, azok a dolgok sebezhetőségünkben is minket hordoznak.

Nagyszüleink a legkevésbé sem vették mindezt zokon, egyedüli kárvallottjai mi magunk lettünk, akik eddigi helyünket elhagyva kénytelenek voltunk a szélmalom második emeletére felköltözni, ahol az első szinthez képest mostoha állapotok uralkodtak, és visszafogott alázattal túrtuk, hogy minden dolgunkban ezentúl ne a saját érdekeinket tekintsük elsődlegesnek, hanem a hozzá való viszonyulásunkban az egyre távolodó, érdekeinket néha durván sértő kész helyzetekhez alkalmazkodjunk. Ágyainkat magunk cipeltük fel s még egyéb, a nagynénénk számára fölöslegesnek tetsző dolgokat is, hiszen semmire nem volt szüksége mindabból, amit mi rendesen kedves tárgyainknak neveztünk,

s korlátozva voltunk mozgásunkban is, hiszen az emeletek között le- és feljárva, szükségképpen érintenünk kellett nagynénénk ódon bútorokkal újonnan berendezett nappaliját. Tagadhatatlan, hogy mindeme új körülmények izgalommal töltöttek el bennünket, ha zavarunk féltékenységgel párosult is, a szélmalom egész, eddig kissé fullasztó levegője, nagynénénk átgondolt, magára szabott, számunkra örökös feladványt jelentő cselekedeteiben megnyilvánuló öntörvényűsége inkább olyan kalandot sejtetett, amelynek valamiképp bizonyára mi is szereplői leszünk. Bátyámmal ugyanezért, aki ekkor már sűrűn belázasodott, és napokig gyengeségre panaszkodott, őszintén csodáltuk nagynénénk temperamentumát, azt a megfoghatatlan idegenséget, amely egész lényéből áradt, miközben nagyon is visszahúzódó és a maga feltűnő külsőségeiben, ruházatában, különösen combjáig érő, lábához simuló zöld csizmájában annyira egy másik világhoz tartozott, hogy már azzal is, ha néhány órára megtűrt bennünket maga mellett, úgy éreztük, rengeteg új tapasztalat birtokába jutunk, részesei vagyunk egy tőlünk idegen világnak, amelyben a kissé tompa álmélkodás helyett a sorsát mindig kezében tartó lény közelében egymást is másnak képzelhettük. A távolság halálos azokra nézve, akik magukban nem érezvén folytonosságot, egyre csak az idegenek által fenntartott, rájuk vetülő árnyék bizonyosságában reménykednek.

Magas, kissé fiús termete, rövidre vágott, mindig frissen dauerolt haja, vékony felsőtestéből kibuggyanó lányosan feszes mellei már önmagukban is azokat a szépségeket idézték elénk, amelyeket a képesűjságok lapjain csodálhattunk meg. Udvarias volt velünk, néha úgy tűnt, érdeklődése őszinte, de sajnálattal kellett tapasztalnunk, hogy túlságosan báortalanok voltunk ahhoz, hogy akárcsak a legártatlanabb kérdésekkel zaklassuk viszonyainkat illetően. Ha volt is eddig valami élettervünk, a nagynénénk közelében ez csak suta, a magunk szűkös körülményeiből alig eltávolodó védekezés volt, mintha hamiskártyások lettünk volna, akik a határozott kérdésekre egy később kijátszandó adu sejtelmességével válaszolnak.

Mindenkit meglepett az is, hogy hazatérvén hamarosan elhelyezkedett, és nem is nagyon válogatott a lehetőségek között, az akkor egyetlen, a Főtéren található cukrászdában lett pincérnő. Nagyszüleink sosem nyilvánítottak véleményt eddigi életéről, előttünk most sem tettek megjegyzéseket, némi csalódottság azonban mégiscsak érezhető volt, hiszen az éjszakai élet, amely ettől kezdődően elválaszthatatlanul mindennapjaink meghatározó része lett, némileg zavart okozott a malom hosszú évek alatt kialakult rendjében. Munkája délután kezdődött, és csak hajnalban tért haza, ezért napközben is a legteljesebb csendben kellett közlekednünk, s miközben szeretnénk volna a régi életünket folytatni, hamarosan rá kellett jönnünk, hogy a házban már mindenki csak a nagynénénk nyugalomára ügyel. Mi, akik magunkban korábban már jókora szellemi és földrajzi távolságokat termeltünk ki személyét illetően, az adott messzeség közelivé válásával úgy éreztük, mintha mi is megtettük volna ezeket a számunkra képtelenül idegenségbe vezető utakat. Gondolatainkban a vérzés nem állt el. A gondolatok jó véredények, táplálják a megalapozatlant, ám óhatatlan, hogy egyes megfogalmazásaink túlzottan is alkalmasak olykor a szövetekbe zárt reménykedések teljes kivéreztetésére. Már néha túrheteretlenül csak a szélmalom külső falába kapaszkodva, úgy éreztük, hogy nem szeretnénk

továbbra is azokat a hidakat magunkkal cipelni, amelyeken egyszer már átmentünk. Bár nagynénénk csendes és visszahúzódó volt, ritkán közölte akarátát, azt is mindig a legudvariasabb formában, mégis elképedtünk azon a változáson, amelyet ez az alapjában tapintatos lény a malom lakóinak mindennapjaiban szinte öntudatlanul, a saját lényre állandó és lényegi megtartásának, túlhangsúlyozásának felmutatásával elért.

Néha egészen sajátos összejöveleteket rendezett, amelyeken a kisváros vele kapcsolatban álló hivatalos személyiségei is megjelentek, akiket talán csak munkája során ismert meg, de valamiképpen ellenállhatatlan, délies temperamentumával teljesen lenyűgözött. Ilyenkor többfogatós vacsorát főzött nagyanyánk, aki jártas volt ezekben a kisvárosi gyomrokat lekenyerező ingyencégekben, előkerültek a féltve őrzött tálalóedények, mi csak beleshetünk a pompás, félig üres terembe, láttuk a sötét öltönyös, zakójukról minden pillanatban szöszmöszőket lecsippentő úriembereket, de nagynénénk nem vetette meg a kollégái társaságát sem, látnunk kellett, hogy az alpolgármester mellett ott szorong a cukrászda többi pincérnője is, a városháza egyéb vezetői, természetesen mindig családtagjaik nélkül, véleményünk szerint meglepően felszabadultan és néha fékezhetetlen jókedvvel vettek részt ezekben az első emeleten, némileg nagyvilági környezetben rendezett partikon. Ilyenkor nekünk semmi más dolgunk nem volt, csakhogy lehetőleg ne mutatkozzunk, bármilyen tapintatos és érdeklődő volt is velünk szemben, erről a másik életéről, úgy gondolta, nem köteles számot adnia. Úgy aludtunk ezeken az éjszakákon, mintha nem miattunk sötétedett volna be, mintha nem a mi álmunkat szolgálta volna az eddig nagyon is testileg kívánt nyugalom, hanem épp ellenkezőleg, azért lett sötét, hogy az éjszaka a nappal folytatásaként megőrizzen valamit annak szorongásaiból. Valójában már hazaérkezésének első napjaiban éreztük, hogy minden eddigi, általunk tilalmasnak vélt dolgot egy átszellemült pillantásával tökéletesen eltöröl, mégis több volt benne az ésszerű, amit mi sosem szűntünk meg csodálni, ám ez az ésszerűség, úgy gondoltuk már nagyon hamar, csak bizonyos határok között szolgálja a magában sosem érvényesíthető és kiteljesíthető személyiséget.

Nem emlékeztünk rá pontosan, mikor és hogyan lett ezekből a máshol is rendszeresen megtartott összejöveletekből lassan nem kívánatos esemény, amikor már nem jöttek el azok az emberek, akikre nagynénénk a leginkább számított, miközben néhány év alatt ő lett a cukrászda üzletvezetője, és egészen tekintélyes személyiséggé vált, aki minden hétvégén akkor makulátlan hírű énekeseket hívott meg, több órás esztrádműsorokat szervezett, ahol megint csak tovább gyarapította ismerőseinek körét, s a kisvárosban szinte divat lett, társadalmi esemény ezeken a zenés műsorokon részt venni. Nagy plakátok hirdették, hogy ki lép fel a szombati napokon, képzett zenészeket is szerzett, és minden hétvégén dugig volt a cukrászda, már hónapokkal előbb elfogyott az addig teljesen ismeretlen belépőjegy.

A bátyám közben kórházba került, nagyon fiatalon egy gyógyíthatatlan betegséget állapítottak meg nála, miközben elmúlni látszott a sikeres és folytonosan sikeres nagynénénk kisvárosi karrierje. Nem tudtuk józanul meghatározni ezt a kettőséget, amely egész

lényét jellemezte. Miközben a munkájával nagyon is elégedettek voltak, hiszen mindenben kiszolgálta a kisváros nem túl igényes, ám a mindennapok unalmától szinte megrésze-gült hatalmasait, ugyanakkor hamar elszige-
telődött, és ha nem is voltak ennek látványos jelei, gyakran tűnt fel a megalázott addig ismeretlen pózában, amikor is már nem tette viselkedésével sem egyértelművé, hogy sikerei elégedettséggel töltenék el, inkább visolygott azoktól az emberektől, akik hajdan fenntartások nélkül a pártját fogták. Nehezen mondható el, mert kevés tényeszerű dolog erősítette meg, számunkra különösen, akik korunknál fogva sem lehettünk megfelelően tájékozottak a felnőttek világában, hogy pontosan mi is történt valójában. A tényleges dolgok,

a vélekedések olyan messzeségben történtek tőlünk, hogy még megfogalmazni is nehéz lenne azokat a vádak, amelyek közvetlenül a nagynénénk személyiségét és jóhírét érintették. Mi akkor már csendes hívei lettünk, szerettünk rá úgy tekinteni, mint aki nem csak minket büvöl el az életben való kissé eszelősen gyakorlatias jártaságával, hanem egy egész, számunkra meghatározhatatlan életérzés prófétája lett, a közöny egy megemelt túlsúlyával, amit sosem tudott lakájosá tenni, másokban is hasonló távolságokat szült, problémákat, hogy magukat az ő szüntelenül vibráló világában felismerjék. Úgy emlékszem, először a bátyám hívta fel a figyelmemet arra, hogy miközben udvarlók tömege kering, persze nem komoly szándékkal nagynénénk körül, addig ő, ennek a hihetetlenül sóvárgó és rajongó embereknek csak a lénye árnyékát mutatja. Később tapasztalnunk kellett, hogy ha betértünk a cukrászdába, mert valami feladattal bízott meg nagyanyánk, a körülmények, az egész hely jellege merőben eltért már attól, amelyet gyerekként természetesnek éreztünk. Megfosztva az igazi ismeretektől, csak mintegy homályos illegalitásba rejtőzve, ugyanakkor a felnőtt kor küszöbére érve, lassan megértettünk néhány dolgot, különösen az éjszakai látogatók jóvoltából, akik egyre sűrűbben zaklatták nagynénémet, és fölhallatszott, bármilyen halkán és fojtottan beszélgettek is, hogy szerelmek sokasága szövődött a fiatalabb alkalmazottak és az akkor már harmincas éveiben járó nagynénénk között. Tényszerűen csak sokkal később értesültünk a mindennapi dolgokról, egy véletlen folytán, az egyik volt osztálytársunk mesélte el, akinek a nővére maga is áldozata lett ennek a szerelemnek, miként is uralkodott nőiségével a cukrászda fiatal lánykái fölött. Már pincéernőként távolságtartó és föllényes volt velük, a valóság illuzórikus kiegyenesítése révén, amennyiben nem a megszakásokat erősítette, hanem éppen ellenkezőleg a szokatlan felmutatása volt erénye. Olykor a hajlamok megbonthatatlanul egészek, képesek átvenni, és átértelmezni, sőt, egyetlené tenni minden megszokottat. Nagynénénk olykor brutális föllényessége egy olyan terepen zajlott számunkra, ahol még a legkevesebb tapasztalatokkal sem rendelkezünk. Nyílt volt és őszinte, kielemezte a férfiak durvaságát, a kisvárosban ehhez nem kellett különösebb bizonyíték, a nőiséget az érzékiség egyedüli templomának nevezte, amennyiben a férfi népesség csak belerondít ebbe a szelídségében meghaladhatatlanba. Nem volt a szavak embere, nem is fejtette ki soha egészében nézeteit, talán csak azok előtt, akiket már teljes bizalmával ajándékozott meg. Mozdulatai voltak igazából, amelyeket az arra érdemesek sohasem tudtak elfelejteni. Mások és gyakran említették azt a véletlenszerűnek látszó ruhaigazítást, egy új nyaklánc kézbevitelének finoman tétova mozdulatait, amelyet nyilvánosan is egészen természetesen vitt véghez, s az ékszer tapintásakor őszinte kíváncsiságát szinte büszkén elviselőik megérezték, hogy az ártatlanul ide-oda mozgó ujjai már elkalandoznak, a testet mint egymásra halmozódó héjak sokaságát tekintették, amelyeknek mélységébe, ha nem is hatolt be, de olyan zónákat, testtájakat idézett fel ujjböggyeivel, amelyek, ha közvetlenül nem is, de gondolatilag már mindenképpen az erotika és a női kíváncsiság nehezen értelmezhető mezsgyéjén mozogtak. Nem tudták sosem mással magyarázni révületüket, mint nagynénénk világot látott jó ízlésével, hogy a régen várt dicséret közben bizony egész testükben átfutott a kéj szelídebb vagy egészen gyötrőbb fokozata. A hatalom mindig a saját gyengeségétől lesz erős, belátja korlátait, és miközben mindent megtehetne, visszavonul érzékenysége, néha megbántottsága sáncai mögé. Azt mesélték, hogy nagynénénk egyre csak védekezett, és elhárította a megtámadottak néha kihívó felkínálkozását, hogy végső soron mindig ezek a lányok, fiatalasszonyok akarták e játékok folytatását.

Bátyám hol rosszabb, hol heteken át tartó láztalan állapota következtében, amikor is a napokig elhúzódó, és mindannyiunkat kétségbeesésben tartó, eszméletvesztésekkel járó

rosszullétei után hirtelen felkelt, és megszabadult betegség tudatától, ami ezzel járt, gyötrő halálfélelmétől, s így mi magunk is részt vehettünk olykor a tavaszi, nyár eleji kirándulásokban, amikor kora délelőtt kísértáltunk nagyapánk tanyájához, hozzacsapódtunk nagynéném engedélyével a főként lányokból álló csoporthoz, élveztük a nálunk idősebb hölgyek társaságát, még ha nem is tűntek számunkra különösebben vonzóknak, bátyám mindig talált egy-egy fiatalabb lányt, akit szerelmének nevezett, jó érzéssel töltött el bennünket, hogy mennyire rajonganak nagynénémért, s mi is részesei lehetünk ennek az énekelve vonuló hölgykaréjnak. A tanyán aztán ebédet főztek, a kosarakból borosflaskák kerültek elő, számunkra aligha volt feltűnő, hogy olykor mennyire megfogyatkozott a tűz körül szorgoskodók hada, jöttek-mentek, különböző játékokat találtak ki, s késő délután derült ki számunkra, hogy nagynéném és egyik frissen szerzett barátja,

Lola kisasszony már órák óta nem mutatkoznak.

Néhány könnyes arcot is láttunk, lányosan heves kirohanásokat, majd kéz a kézben kellett sétálnunk a legszomorúbb leányzókkal hazafele, s ekkor a csendes estben az is megtörtént, hogy egy nálam csak néhány évvel idősebb lány a csoporttól elmaradva anyáskodni kezdett velem, lassan maga köré fonta karjaim, és arra kért, meg tudnám-e nagy bánatában vigasztalni. Életem első és folyamatában kissé érzékiségtől mentes csókja volt ez, behatoltam egy női test illatokkal, a túlfűtöttség párájában mégis mámorral telített aurájába, ahol nekem, életkoromnál fogva még nem lehetett igazi szerepem, de tiltakozás nélkül és jóleső ernyedtséggel viszonyoztam csókjait. Érzéki ártatlanságom elvesztése nem volt több, mint egy langyos arc összenyálazása, a női mellbimbó anyagszerűségének különös tulajdonságain való elrövedés, s hogy számomra ismeretlen mélységből törhetnek elő egészen artikulálatlan emberi mozdulatok, amelyeknek eredetét nem ismertem. A többiek-től elmaradva, nagyanyánk részéről felelősségre vonva késő este értünk haza, s csak nagynéném arcán látszódott némi méltatlankodás, hogy mind az én, mind pedig a hasonló kalandokba keveredő, nálam már sokkal érettebb bátyám ilyesfajta közreműködését a továbbiakban nem tartja kívánatosnak.

Lola kisasszony egyre gyakoribb szélmalombeli tartózkodása egybeesett egy fölöttébb kellemetlen eseménnyel. Valahonnan megérkezett, s nem is egyedül, nagynéném eddig számunkra teljességgel ismeretlen olasz nemzetiségű férje, aki bánatában, hogy fiatal, gyönyörű felesége elhagyta, vándorszínésznek állt, s felesége után a fél Európát bejárta, míg végre rátalált. Egy szomszédos kisvárosból, ahol éppen hosszabban időzött a társaság, éjszakánként részegen Cyranókkal, Falstaffokkal, Cherubinókkal érkezett meg a szélmalomhoz, hogy éjszakai szerenádot adjon hűtlen feleségének, de még inkább, hogy mindenféle hangos szavalatokkal és fájdalmas oroszlánbögésszerű sirámaival, amelyekből szerencsére egy szót sem értettünk, visszakönyörögje magához a hűtlent, de leginkább kudarcai láttán, hogy megzavarja a környék nyugalalmát. Egy alacsony, köpcös, később országosan híressé lett színész vezette a kompániát, ő volt rendszeresen az, aki tárgyalásokat kezdeményezett a földszinten lakó nagyszüleimmel, hogy a malomban foglyul tartott Hermiánát azonnal és „ellenszolgáltatás nélkül” eresszék ki, mert különben rögvest nekikezdenek a „várkastély” ostromának. Negyedszerre valóban fel is másztak a kőfal téglahiányos oldalán, s vakmerőségüknek csak az szabott határt, hogy egyikőjük megcsúszván a többméteres mélységbe zuhant. Nagybeteg bátyám mellől elszökve, aki már nem tudta magát kiszorgálni, s hetek óta én egyedül viseltem gondját, öreg nagyszüleim képtelenek lévén a malom meredek, létraszerű lépcsőit megmászni, mentőt hívtam a bokaficammal heverő beteghez, majd egészen a közeli kisvárosig kísértem őket. Egy szavakból, színes történe-

tekből álló, jórészt, gondolom, önmaguk s mások által mesévé, legendává formált valóságban éltek, nem valós alakok mégsem, inkább delíriumszerű tünemények, öncsonkaságuk, szárnyaszegett haláltáncuk azt éreztettem velem, mennyire könnyű és súlytalan életet éltem eddig, hogy ezek a közönséges bohócok, jórészt tehetségtelen ripacsok is elkápráztattak, holott én akartam magamnak valamiféle menedéket, s csak kölcsönvettem tőlük néhány hétre ezt a hazugságában is öncsalóan vonzó életet, maszkjaik alatt melengettem teljesen meztelen magam, jobbára hallgatagon ültem velük a kocsmákban, az első sorban tapsoltam, ha felléptek, a csak színpadon élénk, fiatalos színésznők máskor avas mosolygását lestem, tudván, hogy hamarosan el kell hagynom őket, nem tart soká ez az öncsalás sem.

Ha fiatalon nem kerülheti el az ember az efféle életcsapdákat, amelyekben számára semmiféle lehetőség nem adódik, hogy helyzetét önmagában megszilárdítsa, s kívülről sem érkezik semmiféle segítség, amely támpontul szolgálna, hogy valós érdekei mentén haladva megszabadítsa magát vele született szorongásaitól, akkor megtagadva és lemondva azokról az értékekről, amelyekben eddig reményeit titokban látni vélte, széthullásában és otthontalanságában egyre messzebb merészkedik, már-már olyan dolgokat tanul ösztönösen és módszeresen, amelyektől eddigi életében a leginkább viszolygott. Csak hetek múlva tudtam kilépni véglegesen a kisvárosi kompánia bűvös köréből, egy velük átmulatott éjszaka után, erős fejfájással, és az addigi sóvárgó maszkjaimat szinte szétröhögve futottam az álmomásra, és kölcsönként pénzből jegyet váltva utaztam vissza nagyszüleimhez.

Nagyanyám fehér, eddig ismeretlen pillantása volt, amely a szélmalomba lépve üdvözölt. Nem ismert meg, még a hangom sem volt ismerős neki. Az ágyában feküdt egyedül, körbejárva nem találtam senkit, a sparhelten néhány hetes zöldre penészedett ételmaradék, nagynéném nappalijában kirángatott fiókok, összevissza tologatott bútorok. Ott aludtam, az ő ágyában, napokig szinte teljes öntudatlanságban. Csak később tudtam meg, hogy nagyapám, nénének távollétében betört a lakosztályába, és az első emeleti ablakon keresztül kiszórta a fiókok tartalmát, több száz szerelmes levelet, amelyeket Lolától kapott. A környék lakói napokig szedegették a libalegelőn, az országúton, az árokparton, és feltehetőleg jót derültek az eddig csak hallgatólagosan ismert titkokon. Nagynéném észrevétlenül tűnt el az életünkből, elinalt a messzeségbe, a következő hetekben visszaállt a rend látványa, a kifordított világ, amelyben addig is éltünk, és ezentúl már soha nem mentem fel a második emeletre, hangokat sem hallottam onnan, kérdezősködni nem mertem, viszolyogtam egész addigi életemtől. Nagyanyám csak néha ismert meg, többnyire az ablakon kibámulva hallgatott, s nagyapám mintha a falakból tépné ki magát, nehézkesen, szertartásosan nyögdécselve, néha átment a nappalin. ■ ■ ■

■ ■ ■

Sántha József: 1954-ben születtem Karcagon, az ELTE BTK-n végeztem. Jelenleg Mogyoródon élek. Kritikus vagyok.

